

Ігор СЕРДЮК

доцент кафедри теорії та історії
держави і права Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ (м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

**ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ ПОНЯТТЯ АКТ ОФІЦІЙНОГО
ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД**

Нагальна потреба пізнання акта офіційного тлумачення норм права як самостійного явища правової дійсності в усій багатоманітності його проявів, вимагає розробки науково обґрунтованих підходів до класифікації однойменної загальнотеоретичної категорії. На цій проблемі акцентував увагу у свій час академік Ю. Тодика. Вчений, зокрема, зазначав, що правова природа, види та вимоги до актів тлумачення права в українській юридичній літературі серйозно не досліджувались, а необхідність у цьому є, і до того ж досить велика [4, с. 89].

При підготовці тез цієї доповіді автор поставив за мету уточнити існуючі та запропонувати низку нових підходів до класифікації категорії акт офіційного тлумачення норм права. Досягнення визначеної дослідницької мети зумовило необхідність використання такого загальнонаукового методу пізнання, як аналіз, що передбачає поділ цілого (в межах цього дослідження – родового поняття акт тлумачення норм права, що має найбільший обсяг) на складові частини (видові поняття з меншим обсягом).

Проблема видової диференціації категорії акт офіційного тлумачення норм права не нова для правничої науки. Вагомий внесок у її розробку належить таким фахівцям у галузі загальнотеоретичної юридичної науки, як Ю. Ведернікову [1], Ю. Власову [2], П. Рабіновичу [3], Ю. Тодиці [4], Г. Христовій [5] й ін. Водночас її не можна вважати остаточно вирішеною через обмеженість підходів до видової диференціації досліджуваного поняття та їхню недосконалість, а подекуди і суперечність.

Уважаємо, що існуюча в сучасній правничій науці класифікація досліджуваного поняття має бути доповнена такими новими підходами.

1. За онтологічним статусом у національній правовій системі пропонується розрізняти такі види досліджуваного поняття: акт тлумачення норм права, що являє собою волевиявлення інтерпретатора, об'єктивоване в окремому юридичному документі; акт тлумачення норм права, що являє собою волевиявлення інтерпретатора, об'єктивоване в мотивувальній частині іншого за своєю юридичною природою правового акта, що має персоналізований характер; акт тлумачення норм права, що в правовій дійсності об'єктивується у вербальній, тобто словесній формі.

2. Залежно від того, наскільки правильно (адекватно) відображена в інтерпретаційному акті воля суб'єкта правотворчості: а) акти правильного (адекватного) відображення волі суб'єкта правотворчості; б) акти, в яких неправильно відображена чи навіть викривлена воля суб'єкта правотворчості. Такі правові акти є дефектними за своїм змістом. Наведений підхід до видової диференціації досліджуваного поняття має не лише суто теоретичне, але й важливе практичне значення, адже помилки у з'ясуванні та роз'ясненні волі суб'єкта правотворчості мають своїм наслідком дефекти у правозастосуванні. З цього приводу Ю. Тодика наголошує: «Бажано щоб акти офіційного та неофіційного тлумачення були вільні від помилок» [4, с. 93].

3. Сучасна правова доктрина розглядає тлумачення норм права як ефективний спосіб розв'язання правових колізій. Проте, як свідчить юридична практика, сама ж правоінтерпретаційна діяльність доволі часто стає джерелом вищезгаданого деструктивного явища правової дійсності. Саме цим можна пояснити ухвалення юрисдикційними органами різних за своїм змістом рішень у аналогічних справах. Зважаючи на цей факт, обґрунтовано вважаємо видову диференціацію категорії акт тлумачення норм права залежно від їх ролі у розвитку правових колізій. За цим критерієм пропонуємо розрізняти; а) акти тлумачення норм права, що спричиняють правові колізії, причому як правороз'яснювальні, так і правозастосовні; б) акти тлумачення норм права, роль яких зводиться до подолання правових колізій.

Як свідчить юридична практика, на ступінь ефективності нормативно-правових і

правозастосовних актів у механізмі правового регулювання суспільних відносин значною мірою впливає факт наявності або відсутності формально-обов'язкового волевиявлення органів публічної влади (їхніх посадових і службових осіб), що здійснює інформаційний вплив на свідомість право-дієздатних суб'єктів права шляхом роз'яснення змісту приписів загального й індивідуального характеру, а також нетипових правових розпоряджень. Тому не позбавлена сенсу видова диференціація інтерпретаційно-правових актів за способом зв'язку з правовою дійсністю на такі види: 1) позитивні, наявність яких підвищує дієвість нормативно-правових і правозастосовних актів; 2) негативні, відсутність яких знижує ефективність нормативно-правових та індивідуально-правових актів.

Отже, уточнена й збагачена новими підходами класифікація категорії акт тлумачення норм права може бути відображена через сукупність таких суджень про підстави для її здійснення та багатоманітність форм прояву досліджуваного явища правової дійсності:

1) за сферою дії виокремлюють: а) нормативні інтерпретаційно-правові акти; б) казуальні інтерпретаційно-правові акти;

2) за «авторством» норми права, що є предметом тлумачення, розрізняють: а) акти автентичного тлумачення та б) акти делегованого (легального) тлумачення;

3) за суб'єктами, які здійснюють офіційну інтерпретацію норм права, виокремлюють: а) акти державних органів; б) акти органів місцевого самоврядування; в) акти посадових і службових осіб органів публічної влади;

4) залежно від об'єктивованої в нормах права волі суб'єкта правотворчості як об'єкта тлумачення розрізняють: а) акти, в яких визначено волю парламенту; б) акти, в яких з'ясовано та роз'яснено волю глави держави; в) акти, в яких інтерпретовано волю уряду та ін.;

5) за предметом правового регулювання («галузевою» ознакою) виокремлюють: інтерпретаційні акти конституційного, цивільного, трудового, цивільно-процесуального, кримінально-процесуального й інших галузей приватного та публічного права;

6) за предметом тлумачення розрізняють: а) акти тлумачення норм права (в єдності їх змісту та зовнішньої форми виразу); б) акти тлумачення нетипових правових розпоряджень, які лише умовно визнаються нормами права, адже не являють собою правила поведінки; в) акти тлумачення окремих фрагментів нормативно-правових приписів як словесної форми вираження правових норм;

7) за здійснюваними в єдності з нормативно-правовим і правозастосовним актами функціями виокремлюють: а) регулятивні й б) охоронні інтерпретаційно-правові акти;

8) за способом їх ухвалення розрізняють: а) акти тлумачення, ухвалені колегіально; б) акти тлумачення, ухвалені на основі єдиноначальності;

9) за сферою його дії (буття) виокремлюють: а) інтерпретаційно-правові акти, що в єдності з нормами права, зміст яких роз'яснюється, поширюють свою дію на економічну сферу; б) інтерпретаційно-правові акти, що в єдності з нормами права, зміст яких роз'яснюється, поширюють свій вплив на політичну сферу; в) інтерпретаційно-правові акти, що в єдності з нормами права, зміст яких роз'яснюється, поширюють свою дію на культурну сферу; г) інтерпретаційно-правові акти, що в єдності з нормами права, зміст яких роз'яснюється, поширюють свій вплив на сімейну сферу; г) інтерпретаційно-правові акти, що в єдності з нормами права, зміст яких роз'яснюється, поширюють свою дію на екологічну сферу;

10) залежно від території, на яку поширюється їх дія, пропонується розрізняти: а) інтерпретаційні акти загальнодержавної дії; б) інтерпретаційні акти республіканської дії; в) інтерпретаційні акти місцевої (локальної) дії;

11) за строками дії акти тлумачення норм права диференціюють на постійні й тимчасові;

12) за колом суб'єктів (адресатів) пропонується розрізняти інтерпретаційно-правові акти, адресовані: а) фізичним особам; б) юридичним особам; в) соціальним спільнотам; г) державі;

13) за найменуванням (назвою) інтерпретаційні акти набувають таких юридичних форм: а) рішення; б) постанови; в) ухвали; г) указу, г) наказу, д) інформаційного листа й ін.;

14) залежно від ступеня складності логіко-лінгвістичної структури інтерпретаційно-правового акта як юридичного документа розрізняють відносно прості й досить складні акти;

15) залежно від результатів правотлумачної практики розрізняють: а) акти буквального (адекватного) тлумачення; б) акти обмежувального тлумачення та в) акти розширювального тлумачення;

16) за критерієм залежності від структурного елемента норми права, що тлумачиться, пропонується розрізняти: а) акти тлумачення гіпотези норми права; б) акти тлумачення диспозиції норми права; в) акти тлумачення санкції норми права; г) акти тлумачення мети правових норм;

17) за онтологічним статусом у національній правовій системі пропонується виокремлювати такі різновиди досліджуваного поняття: а) акт тлумачення норм права, що являє собою волевиявлення інтерпретатора, об'єктивоване в окремому юридичному документі; б) акт тлумачення норм права, що являє собою волевиявлення інтерпретатора, об'єктивоване в мотивувальній частині іншого за своєю юридичною природою правового акта, що має персоніфікований характер; в) акт тлумачення норм права, що в правовій дійсності об'єктивується у вербальній, тобто словесній формі;

18) залежно від того, наскільки правильно (адекватно) відображено в інтерпретаційному акті волю суб'єкта правотворчості, запропоновано розрізняти: а) акти правильного відображення волі суб'єкта правотворчості; б) акти, в яких неправильно відображено чи навіть викривлено волю суб'єкта правотворчості;

19) залежно від ролі інтерпретаційно-правових актів у розвитку юридичних колізій, обґрунтовано вважаємо їх диференціацію на такі різновиди: а) акти тлумачення норм права, що спричиняють правові колізії, причому як правороз'яснювальні, так і правозастосовні; б) акти тлумачення норм права, роль яких зводиться до подолання правових колізій;

20) за способом зв'язку з правовою дійсністю запропоновано акти тлумачення норм права поділяти на такі види: а) позитивні, наявність яких підвищує дієвість нормативно-правових і правозастосовних актів та б) негативні, відсутність яких знижує ефективність нормативно-правових та індивідуально-правових актів.

1. Ведерніков Ю. А. Тлумачення норм права. *Теорія держави і права* : підручник / за заг. ред. Ю. А. Ведернікова. Дніпро : «Ліра ЛТД», 2017. С 296-313.

2. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 180 с.

3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. вид. 5-те, зі змінами. Київ : Атіка. 2001. 176 с.

4. Тодика Ю. М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика : монографія. Харків : Факт, 2001. 328 с.

5. Христова Г. О. Інтерпретаційно-правовий акт. *Велика українська юридична енциклопедія*. Харків : Право. 2016. Т. 3 С. 197-198.

Лілія СЕРДЮК

доцент кафедри теорії та історії
держави і права Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ (м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

ЮРИДИЧНИЙ ТЕРМІН «ПРИТУЛОК В УКРАЇНІ»: ПИТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

Важливим завданням правничої науки є встановлення, а у разі необхідності й уточнення її понятійно-категоріального апарату та термінологічного ряду. Однією з його складових є терміно-поняття «притулок в Україні». Тож при підготовці тез цієї доповіді автор поставив за *мету* з'ясувати смислове навантаження вищезгаданого словосполучення.

Досягнення визначеної мети зумовлює необхідність використання такого теоретичного інструментарію:

1) семантичного методу пізнання, що ґрунтується на аналізі мовних одиниць із погляду їх змістовно-смислового значення в мікроконтексті чи в тексті загалом. У межах цього дослідження такою одиницею виступають слово «притулок» та словосполучення «притулок в Україні»;

2) герменевтичного та спеціально-юридичного методів пізнання, що ґрунтуються на використанні правил і прийомів тлумачення юридичних текстів, у яких уживано слово